

Fonaments de la composició

Dades generals

Nom de l'assignatura	Fonaments de Composició		
Tipus d'assignatura	Obligatòria		
Impartició	Anual		
crèdits ECTS	4		
Valor total en hores	120	Hores presencials lectives: 45	
		Altres hores presencials: 25	
		Hores per treballs dirigits (no presencials): 30	
		Hores per estudi i aprenentatge autònom: 20	
Professor/a	Josep Baucells, Aureliano Cattaneo, Josep Margarit, Fèlix Pastor, Eduard Resina, Manel Ribera, Josep Rio-Pareja		
Departament	Creació i Teoria Musical		

Prerequisits i orientacions prèvies per a cursar l'assignatura

Es recomana cursar Metodologies d'Anàlisi Musical simultàniament.

Competències que es desenvolupen en l'assignatura

Consultar document general de Competències-Matèries.

Resultats aprenentatge (objectius generals)

Consultar document general de Resultats-Matèries.

Objectius concrets de l'assignatura

Discernir que significa l'acció compositiva d'una obra musical. Entendre les diverses normes d'escriptura o tècniques compositives utilitzades, en relació amb uns principis generadors constructius materialitzats d'una manera singular i original en cada obra musical.

Generar, elaborar i desenvolupar melodies mitjançant la utilització de diferents processos constructius.

Comprendre i aplicar els principis bàsics de la conducció de les veus propis al contrapunt elemental. Desenvolupar la simultaneïtat sonora en diferents condicions compositives a partir de la conducció de dues o més veus, mitjançant processos imitatius i de prolongació contrapuntística.

Reconèixer les diferents funcions tonals i progressions harmòniques. Saber aplicar-les dintre de contextos musicals reals.

Entendre la directa dependència de l'harmonia i el contrapunt respecte tots aquells paràmetres musicals que conflueixen i configuren l'organització formal de la música. Valorar i plantejar el treball rítmic, melòdic, harmònic i contrapuntístic des del punt de vista de l'equilibri formal i intenció estètica que es persegueix.

Derivar i abstraure les lleis generals d'organització melòdica, harmònica i contrapuntística en relació al material emprat i saber-les adequar i aplicar a diferents llenguatges i estructures modals i escalars.

Conceptualitzar la idea constructiva de variació musical. Entendre les diverses

tècniques de variació i saber-les aplicar.

Raonar l'equilibri formal entre aproximació analítica i intuïció creativa en el propi fet compositiu.

Blocs temàtics (continguts de l'assignatura)

Els principis temporals, rítmics, motivics, melòdics, polifònics i formals en l'acció compositiva.

INTRODUCCIÓ

Què entenem per "tècniques de composició". Quins són els principis, el conjunt de maneres o pràctiques que formen part d'allò que entenem com a tècniques compositives.

Principis constructius: les normes d'escriptura musicals com a un mitjà per desenvolupar, manipular i experimentar amb el material sonor.

La intenció estètica: la valoració i justificació de les eines utilitzades en una obra musical en relació amb la intenció creativa del compositor.

LA CONSTRUCCIÓ MELÒDICA

La melodia.

Què és una melodia? Presentació de diverses definicions (Ernst Toch, Roger Sessions, Peter Westergaard).

Els components melòdics bàsics: les altures i les durades.

La coherència interna melòdica: les escales modals i tonals. La utilització d'altres construccions intervàliques com les escales pentatòniques, hexatòniques i octatòniques.

Creació de diferents dissenys melòdics al voltant dels eixos principals del mode: la Dominant i la Tònica.

Altres paràmetres a tenir en compte en la línia melòdica: el timbre i la intensitat o amplitud dinàmica.

La construcció melòdica.

El contorn, forma o figura memoritzables: el motiu. Definició i exemples proposats per A. Schönberg.

Formes i direccions temporals: tendències rectilínies, ondulades, elàstiques i moviments direccionals ascendents i descendents.

Tècniques constructives per juxtaposició:

L'amplificació mitjançant la repetició exacte, la progressió o transposició a un altre grau de l'escala i la transposició a un altre to o modulació.

La dilatació i contracció rítmica, és a dir les augmentacions o disminucions dels valors rítmics.

La inversió.

La retrogradació.

Tècniques constructives per inclusió: nivells d'ornamentació.

Broadadura o nota veïna (més les formes incompletes com el retard, l'apoiatura, l'anticipació i l'escapada).

Nota de pas.

Salt o moviment disjunt.

Arpeggiació, com a desplegament horitzontal dels intervals harmònics.

El disseny melòdic en relació al grau tonal i les seves possibles distribucions modals i escalars:

Estructures melòdiques simples, 3-2-1 o 5-4-3-2-1.

Estructures interrompides, 3-2 : 3-2-1 o 5-4-3-2 : 5-4-3-2-1

Estructures amb prolongació mitjançant nota veïna, 5-4-3-4-3-2-1

Estructures amb prolongació mitjançant inclusió, 5-4-3-4-3-4-5-2-1

Estructura amb prolongació mitjançant modulació, 5 (5-4-3-2-1/5)-4-3-2-1

L'estructura rítmica de la melodia: relacions de les diferents cel·lules rítmiques a diferents nivells de la superfície mètrica.

Unitats melòdiques: el fragment fraseològic, la frase i el període.

L'estructura subjacent: tensió i resolució harmònica. La cadència autèntica, la cadència plagal i la semicadència.

PRINCIPIS BÀSICS DE LA CONSTRUCCIÓ POLIFÒNICA

L'organització de la simultaneïtat sonora.

Naturalesa dels intervals: el concepte de consonància i dissonància.

Les funcions dels intervals:

L'estabilitat de la consonància perfecta (1^a, 8^a i 5ª justes)

El moviment continu de les consonàncies imperfectes (3^a i 6ª majors i menors)

La resolució immediata dels intervals dissonants (2ª majors i menors, 4ª justes, 7ª majors i menors, i tots els intervals augmentats i disminuïts.

Tipus de moviments polifònics:

El moviment directe, en que les veus es mouen en la mateixa direcció.

El moviment paral·lel, en que les veus es mouen en la mateixa direcció i amb el mateix tipus d'interval.

El moviment contrari, en que les veus es mouen en direcció oposada.

El moviment oblic, en que una veu es manté mentre l'altra es mou en qualsevol direcció.

Moviments melòdics conjunts i disjunts.

La lògica interna de les veus polifòniques: concepte d'equilibri, varietat i clímax.

La mètrica i el ritme.

El mètode de les espècies.

El manual normatiu polifònic: les espècies de Johann Joseph Fux.

El Cantus Firmus.

Primera espècie: nota contra nota. La consonància perfecta (estabilitat) i imperfecte (moviment).

Segona espècie: dues notes contra nota. L'aparició de la dissonància

(inestabilitat). La nota de pas.

Tercera espècie: quatre notes contra una. La nota de pas, a brodadura, la doble nota veïna i la nota "cambiata".

Quarta espècie: el desplaçament rítmic del contrapunt respecte al Cantus Firmus. La síncopa consonàntica i la suspensió o retard dissonant. Resolució de la dissonància.

Quinta espècie: el contrapunt "florit".

PROCEDIMENTS DE PROLONGACIÓ I IMITACIÓ

El contrapunt prolongat.

El contrapunt lliure i el ritme irregular.

La relació entre la superfície complexa i el fonament polifònic del qual deriva.

Tècniques de manipulació, transformació i elaboració a partir de les espècies contrapuntístiques:

Disminucions de la superfície: l'ornamentació.

Desplegament d'interval·ls i moviments "cap a" i "des de" les veus interiors (Felix Salzer i Carl Schachter).

L'intercanvi entre les veus polifòniques.

La conducció de les veus en una textura contrapuntística: la manipulació del registre com a eina d'expansió melòdica.

El contrapunt imitatiu.

La imitació estricta i la transposició.

La imitació lliure o variada:

Variació intervàlica

Transformació rítmica. Augmentació i disminució de les durades.

Canvis de direcció. La inversió d'alçades i la retrogradació temporal.

LA CONSTRUCCIÓ HARMÒNICA

Les funcions dels acords i el seu origen. Tipologia dels acords:

Acords tríades majors i menors: l'estat directe, la primera inversió i la segona inversió. Duplicacions i conduccions de les veus.

Principals progressions i cadències.

Acords tríades disminuïts i augmentats en els modes major i menor.

Acords quatriades: disposició i la seva correlació amb la intensitat de la dissonància. Resolució natural i excepcional de la setena.

Ampliació de la tonalitat:

acords sobre el II grau rebaixat.

acords de dominant secundàries.

acords alterats, l'acord de sexta augmentada italiana, francesa i alemana.

Acords de novena, de 11^a, de 13^a i sobretònica.

Acords amb notes afegides. Les notes estranyes als acords.

Les harmonies no triàdiques:

acords per quartes.

acords per la superposició de segones.

acords de l'escala de tons.

Valoració de les seves funcions dins l'estructura global de l'obra musical.

La jerarquia "gramatical" dels acords:

L'acord "estructural" com a part d'una progressió harmònica bàsica.
(Tònica, Dominant o Subdominant).

L'acord de "prolongació": acord gramaticalment subordinat a un altre acord "estructural". L'origen pot ser contrapuntístic (generat per la conducció de les veus) o harmònic (com per exemple els acords secundaris).

La prolongació harmònica: progressió harmònica en relació subordinada a una funció harmònica bàsica.

La progressió harmònica bàsica i el moviment tonal. Les cadències.

La prolongació harmònica de la tònica.

Exemples de prolongació harmònica d'altres acords bàsics.

El concepte tonal i la seva relació amb la forma musical.

Les regions tonals i la modulació.

Els centres tonals en l'harmonia modal.

La politonalitat.

L'atonalitat cromàtica.

TÈCNIQUES DE VARIACIÓ

La variació com a tècnica compositiva.

El material es repeteix d'una forma alterada. Aquestes modificacions poden correspondre a paràmetres rítmics, melòdics, contrapuntístics, harmònics, tímbrics i dinàmics.

La transformació del tema original mitjançant la variació melòdica, contrapuntística i harmònica. Aquestes variacions poden ser articulades en un primer nivell de variació simple o lineal, quan es produeix una relació directa entre el tema original i la variació, o un segon nivell de transformació mitjançant la manipulació o modificació, en un sentit no directe, d'alguns dels paràmetres subjacents que conté el tema original.

La forma "variacions".

L'obstinat motívic:

El "basso ostinato".

La passacaglia.

La chaconne.

El tema i variacions:

El tema. Forma, estructura i duració.

Les variacions. Transformacions melòdiques, contrapuntístiques, harmòniques, de textura, mètriques, en el tempo i fins i tot estructurals.

Activitats d'aprenentatges i organització general de l'assignatura

Metodologia de classe i activitats principals d'aprenentatge (presencials i

no presencials)

Classes setmanals col·lectives.

El curs està estructurat en quatre blocs interconnectats: construcció melòdica, construcció polifònica, construcció harmònica i tècniques de variació. Al final de cada bloc es presentarà un petit treball de síntesi. Es plantejaran i s'experimentaran les diverses tècniques de composició de cada bloc en relació sempre a la resolució d'un determinat problema compositiu. Es jutjaran els resultats d'aquesta experimentació en funció de l'adequació al problema plantejat.

Calendari:

- Construcció melòdica (6 classes)
- Construcció polifònica (6 classes)
- Construcció harmònica (6 classes)
- Tècniques de variació (8 classes)
- Presentació dels treballs finals (4 classes)

Avaluació acreditativa dels aprenentatges

Criteris i sistemes d'avaluació de l'assignatura

El professor avalua l'evolució que l'estudiant mostra sessió a sessió, els treballs presentats i el projecte final.

Es valoraran els següents aspectes:

- la comprensió dels diferents conceptes presentats
- el domini en l'aplicació de les tècniques treballades
- a capacitat de crítica i correcció dels propis treballs
- el sentit crític i el raonament en la justificació dels treballs

i s'avaluaran en les següents formes:

- en la participació i en les aportacions a classe
- en la resolució dels problemes i exercicis plantejats a classe
- en la resolució dels problemes i exercicis per fer a casa
- en els treballs de síntesi
- en el projecte final, i en la seva presentació i defensa.

Activitats d'avaluació i la seva relació amb la qualificació final

Activitat o registre d'avaluació	Període o moment de realització	Pes en la qualificació final
Participació i aportacions a classe	Avaluació continuada	15%
Resolució d'exercicis plantejats a classe	Avaluació continuada	20%
Treballs de síntesi de bloc	Aproximadament cada 6 sessions	30%
Entrega del projecte final i defensa	Final de curs	35%

Fonts d'informació bàsica

PISTON, Walter: Armonía. Ed. Labor, Barcelona, 1991.

MOTTE, Diether de la: Armonía. Ed. Labor, Barcelona, 1993.

- PERSICHETTI, Vincent: Armonía del siglo XX. Ed. Real Musical, Madrid, 1985.
- SALZER, Felix: Audición estructural. Coherencia tonal de la música. Ed. Labor, Barcelona 1990
- PISTON, Walter: Contrapunto. Ed. Labor, Barcelona, 1992.
- MOTTE, Diether de la: Contrapunto. Ed. Labor, Barcelona, 1991.
- SALZER, Felix i SCHACHTER, Carl: Contrapunto en la composición; el estudio de la conducción de las voces. Ed. Idea Books, Barcelona, 1999
- FORNER, Johannes i WILBRANDT, Jürgen: Contrapunto creativo. Ed. Idea Books, Barcelona, 2003.
- SCHÖNBERG, Arnold: Ejercicios preliminares de contrapunto. Ed. Idea Books, Barcelona, 2002.
- LUSSY, Mathias: El ritmo musical. Su origen, función y acentuación. 1945. Trad. Pascual Quaratino. Buenos Aires, 1981.
- SCHÖNBERG, Arnold: Fundamentos de la composición musical. Ed. Real Musical, Madrid, 2000.
- SCHÖNBERG, Arnold: Funciones estructurales de la armonía. Ed. Idea Books, Barcelona, 1999.
- TOCH, Ernst: La melodía. Ed. Labor, Barcelona, 1994.
- DAHLHAUS, Carl: Studies on the origin of harmonic tonality. Princeton, N. J., Princeton University Press, 1990.
- RAMEAU, Jean-Philippe: Traité de l'Harmonie reduite à ses principes naturels. Paris, 1722 (ed. facsímil: Madrid, Arte Tripharia, 1984).
-